

# Nejnovější poznatky k objevům v Kateřinské jeskyni

Petr Zajíček

O překvapivých výsledcích epigrafického výzkumu uhlíkových čar a kresebných stop v Kateřinské jeskyni pojednávalo již několik článků. V loňském roce byly v dalších částech jeskyně objeveny a datovány další objekty pravěkého stáří. V současné době je v prostorách staré Kateřinské jeskyně evidováno na různých

místech celkem 13 pravěkých kreseb. Jedná se tak o mimořádně významnou archeologickou a paleontologickou lokalitu, což potvrdily i předloňské a loňské archeologické výzkumy ve vnitřních částech jeskyně blízko nalezených kreseb.



Skalní výčnělek „Mozek“ v Hlavním dómu s nejstaršími pravěkými kresebnými stopami. Foto Petr Zajíček, archiv SJČR



O tom, že byla stará část Kateřinské jeskyně známá a přístupná odnepaměti, svědčily již dřívější nálezy kostí pleistocenních zvířat, a to v obrovském Hlavním dómu i ve vybíhajících chodbách. V polovině 19. století se poprvé prokázalo i osídlení mohutného vstupního portálu. Výzkum tehdy prováděl Wankel (1882) a našel pozůstatky ohnišť, kamenné a kostěné nástroje a střepy tzv. lineární keramiky charakteristické pro pozdní neolit (stáří cca 7 000 let). Ve vnitřních částech Kateřinské jeskyně však archeologický výzkum prováděn nebyl, prostory však byly hojně navštěvovány od středověku a zvláště pak v období romantismu, o čemž svědčí stovky nápisů, podpisů a letopočtů. Hlavní dóm, do kterého se lidé dostávali asi 60 metrů dlouhou neupravenou nízkou chodbou, byl dost nepřehledný a nejednou se stalo, že návštěvníci v jeskyni zabloudili a především nemohli najít správnou chodbu zpět. Nejznámější byla událost z roku 1876, kdy známý čáslavský archeolog Kliment Čermák navštívil prostory Kateřinské jeskyně s místním „znalcem“. Nedokázali však cestu ven najít, a když jim dohořela světla, pobýli v úplné tmě 20 hodin, než je místní lidé vysvobodili. Název jeskyně je spojen s pověstí, která tak nemusí být smyšlená – o malé pasačce Kateřince, která se do jeskyně vydala hledat ztracenou ovečku, nenašla již cestu ven a v jeskyni zahynula. O tom, jak významným místem Kateřinská jeskyně byla, svědčí objevy z posledních výzkumů.

## Nejstarší pravěké kresby na území České republiky

Poté, co bylo v roce 1909 objeveno pokračování staré Kateřinské jeskyně s mimořádně bohatou krápníkovou výzdobou a celá jeskyně o rok později elektricky osvětlena a zpřístupněna veřejnosti, žádné výzkumy ani v portálu, ani ve vnitřních částech jeskyně neprobíhaly. Teprve v 80. a 90. letech 20. století byl prováděn výzkum překopaných sedimentů v chodbě mezi vstupním portálem a Hlavním dómem. Významné objevy však tyto výzkumy nepřinesly. Nejpočetnější byly nálezy kostí pleistocenní fauny.

V roce 2016 byla zahájena spolupráce Správy jeskyní České republiky a Univerzity Palackého v Olomouci a ještě v témže roce byl zahrnut i Ústav jaderné fyziky AV ČR Praha. Byl zahájen výzkum, který byl zaměřen na detailní prohlídku skalních stěn. Bylo nalezeno několik zajímavých kresebných uhlíkových stop, abstraktních čar, které trochu připomínaly podobné objekty z některých slovenských jeskyní, datovaných do období neolitu. Několik z nich v různých částech staré Kateřinské jeskyně bylo vytipováno a citlivou metodikou z nich byly odebrány vzorky k radiouhlíkové analýze. Výsledky těchto analýz



Jedna z nově objevených a datovaných pravěkých kreseb v Ledové chodbě. Foto Petr Zajíček, archiv SJČR

však ukázaly středověké až novověké stáří těchto kresebných stop.

V roce 2019 byla odebrána série vzorku z dalších zajímavých objektů a u tří z nich (z Ledové a bezejmenné chodby) se zjistilo stáří kolem 6 500 let. Staly se tak nejstaršími jeskynními kresbami na území

České republiky. Stáří těchto uhlíkových stop navíc koresponduje s pozdně neolitickými nálezy v portálu Kateřinské jeskyně. V následujících etapách výzkumu byly postupně objeveny a datovány další podobné objekty v různých částech jeskyně. Zajímavý byl také nález dvou kreseb, které časově odpovídají období Halštatu (stáří cca 2600 let). Musely tedy vzniknout





Nálezový stav děrovaných plechtů, dokladů středověké peněžozacecké dílny v bezejmenné chodbě  
Foto Petr Zajíček, archiv SJČR

ve stejné době jako slavný halštatský rozsáhlý nález Jindřicha Wankela z druhé poloviny 19. století v Býčí skále. Nejstarším detekovaným kresebným objektem v Kateřinské jeskyni jsou uhlíkové čáry a skvrny na výrazném skalním výčnělku pracovně nazvaném „Mozek“ v Hlavním dómu. Jejich stáří je přibližně 7 200 let.

## Nové pravěké kresby v dalších částech jeskyně datované v roce 2023

Po těchto objevech a datacích výzkum nadále pokračoval. Stěny byly prohledávány mnohem detailněji, a tak bylo vytipováno dalších několik zajímavých kresebných objektů i ve vzdálenějších částech vybíhajících chodeb. V roce 2023 se podařilo úspěšně datovat další kresby v Ledové chodbě. Jedna z nich – nesmírně zajímavá svým uspořádáním nakreslených čar – se nachází mezi dvěma již dříve datovanými pravěkými kresbami. Část kresebného objektu je překryta silnou vrstvou sintru, což opět potvrzuje zjištěné stáří. Další dvě kresby se právě

nacházejí ve vzdálenější partii chodby, v místech, kde jsou na stěnách zaznamenány stovky novověkých nápisů, podpisů a letopočtů od konce 18. století. Všechny tři objekty mají zjištěné stáří v rozmezí 5 200 do 6 500 let. Po datacích této poslední série je tedy ve staré Kateřinské jeskyni už celkem 13 pravěkých kreseb rozprostřených na různých místech. A to bylo na stěnách jeskyně zjištěno ještě několik zajímavých podobných kresebných objektů, ze kterých byly v poslední etapě výzkumu také odebrány vzorky k analýzám. Protože však množství odebraného uhlíku nebylo dostatečné, radiokarbonové analýzy nemohly být provedeny. Dle charakteru těchto kresebných objektů je pravděpodobné, že některé z nich budou také pravěkého stáří.

## Smysl kreseb a další nové poznatky a interpretace

Mohutný a prostorný portál Kateřinské jeskyně a souběžně i prostory nedaleké jeskyně v Suchém žlebu – Koňská jáma – byly dle dřívějších nálezů jednoznačně dlouhodobými sídlišti pravěkých lidí

v pozdním neolitu i v mladších obdobích. Vnitřní prostory Kateřinské jeskyně za 60 metrů dlouhou nízkou chodbou zcela jistě stálým sídlištěm být nemohly. Lidé tam zřejmě často vstupovali se zapálenými loučemi v příkrčené poloze. Aby se jednalo o stálé sídliště, musel by být v jeskyni stále zapálený oheň. Nejpravděpodobnějším vysvětlením, proč tak vnitřní části jeskyně opakovaně navštěvovali, je, že tyto prostory považovali za svatyni. Za svitu loučí, kdy se na stěnách a stropě mihotají stíny, musel zvláště Hlavní dóm působit tajemným a až monstrózním dojmem. Lidé zde mohli provádět například různé rituální obřady. Smysl abstraktních kreseb zatím nebyl objasněn. Vzhledem k tomu, že pravěké kresby se nacházejí v různých a odlehlých částech obrovského dómu a jeho odbočkách, patrně si takto označovali různá důležitá místa. Některé z nich mohly být také orientačními značkami. U několika kreseb se opakuje motiv dvojité vodorovné čáry. Dva datované pravěké objekty dokonce připomínají zjednodušené lidské postavy velmi podobné jeskynním pozdně neolitickým kresbám v jeskyni Bežtažovca ve Slovinsku. U jedné z kreseb ve výklenku u tzv. Netopýřího jezírka byly objeveny zasintované kousky uhlíku. Ty byly podrobeny radiouhlíkové analýze a jejich stáří je přibližně 7 200 let. Všechny tyto skutečnosti potvrzují velkou četnost návštěv lidí pozdního pravěku do prostor staré Kateřinské jeskyně.

## První archeologické výzkumy ve vnitřních částech Kateřinské jeskyně

Objevy nejstarších jeskynních pravěkých kreseb na našem území, a navíc v takovém vysokém počtu, vyvolaly mnoho diskusí a otevřely se další možnosti komplexního výzkumu v této unikátní lokalitě. Pracovníkům Univerzity Palackého v Olomouci, kteří jsou zároveň hlavní členové výzkumného týmu, se podařilo v letech 2022 a 2023 zorganizovat vůbec první archeologický výzkum ve vnitřních částech staré Kateřinské jeskyně. Archeologické sondy byly situovány v místech, kde se na stěnách nacházejí pravěké kresby, a to v Ledové chodbě a na konci bezejmenné chodby. V sondách v Ledové chodbě bylo zjištěno, že sedimenty až do hloubky 70 cm nebyly v původním uložení, nýbrž že byly v minulých staletích zcela překopány. V těchto nepůvodních vrstvách byly nalezeny pouze kosti a úlomky kostí pleistocenní fauny, převážně jeskynních medvědů, které se nacházejí v masivním množství po celé jeskyni.

Převratné objevy však čekaly badatele v sedimentech chodby bezejmenné. Již v roce 2022 se během pětidenního výzkumu podařilo najít velmi pestrý





Pravěká šipka ze severského rohovce dosud neurčeného stáří  
Foto Petr Zajíček, archiv SJČR

Jeden z kamenných úlomků s rytinou. Původ dosud neurčen.  
Foto Petr Zajíček, archiv SJČR

archeologický materiál z různého období. Pravěk byl zastoupen úlomky keramických nádob, dle archeologů stáří 3–4 tisíce let, tedy z doby bronzové. Další nalezené keramické střepy pocházejí z období středověku. Překvapivým objevem však byl nález dokladů středověké jeskynní penězokazecské dílny, vůbec první na území Moravského krasu. Jednalo se o nález nepovedených mincí, tedy střížků a úlomků plechů. Tento nález byl potvrzen i během výzkumů o rok později, kde byly nalezeny celé prostříhané plechy a další materiál v daleko větším množství. Zcela ojedinělý byl také nález kamenné pravěké šipky ze světlého skandinávského rohovce. Její stáří je zatím stále diskutováno. Může se jednat o neolit, ale také o konec paleolitu. Největším překvapením však byl šokující nález dvou úlomků z břidlice, na kterých je znázorněno procesí postav. Dle charakteru připomíná procesí chetitských bohů známých ze skalního reliéfu ze svatyně Yazilikaya v turecké Chattušaši. Stáří a původ tohoto nálezu je stále předmětem výzkumu, stejně tak skutečnost, jak se tyto úlomky dostaly na území Moravského krasu. Nutno konstatovat, že nebude jednoduché tento nález exaktně interpretovat.



Archeologické vykopávky v Ledové chodbě v roce 2023 Foto Petr Zajíček, archiv SJČR

Epigrafický a archeologický výzkum Kateřinské jeskyně přinesl překvapující objevy, které tuto lokalitu posunuly mezi nejvýznamnější památku tohoto typu na území České republiky. I v roce 2024 bude archeologický výzkum vnitřních částí jeskyně pokračovat a plánované vykopávky se rozšíří na více míst jeskyně. Kromě bezejmenné chodby je plánován výzkum i u Netopýřího jezírka, kde je ve výklenku pravěká kresba a kde byl nalezen cca 7200 let starý uhlík v odlomeném kusu sintru a pravděpodobně také pod skalním výčnělkem „Mozek“ v Hlavním dómu, kde byly zjištěny vůbec nejstarší uhlíkové kresebné stopy. Letošní výzkum tak jistě přinese další doplňující

poznatky a možná i další překvapující objevy v této unikátní jeskyni. ■

Seznam literatury najdete na [www.casopis.ochranaprirody.cz](http://www.casopis.ochranaprirody.cz)